

Владислава Узун-Куртогло

студентка 1 курсу ОС «Магістр» спеціальності

«Фінанси, банківська справа та страхування»

Науковий керівник: **Долженко І.І.**,

к.е.н., доцент кафедри фінансів,

Національний університет біоресурсів і природокористування України,

м. Київ

ОЦІНКА СОЦІАЛЬНИХ ТА ФІСКАЛЬНИХ ЕФЕКТІВ ПОДАТКОВОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПІЛЬГИ

Для забезпечення соціальної функції податку на доходи фізичних осіб (ПДФО) варто оцінити ефективність наявного в Україні механізму надання податкової соціальної пільги. Згідно з чинним Податковим кодексом України (ст. 169), кожен платник має право зменшити суму загального місячного оподаткованого доходу, отриманого від одного роботодавця у вигляді заробітної плати, на суму податкової соціальної пільги (ПСП).

Для отримання звичайної, підвищеної та максимальної ПСП граничний розмір заробітної плати має бути не більшим за 1,4 прожиткового мінімуму для працездатної особи, діючого на 1 січня звітного року, округленої до найближчих 10 грн. Для ПСП на дітей, тобто громадян, які утримують двох і більше дітей до 18 років, одиноких матерів (батьків), вдів (вдівців), виховують дитину-інваліда, гранична межа доходу для отримання ПСП збільшується пропорційно кількості дітей.

Згідно з даними Державної фіскальної служби України, кількість фізичних осіб, які отримували ПСП у 2011–2016 роках, постійно зменшувалася (за 6 років вона скоротилась більше ніж на 40 відсоткових пунктів) (Рис. 1). При цьому найбільше громадяни користувалися правом на отримання звичайної ПСП (близько 90% всіх отримувачів ПСП у аналізованих роках). Таким чином, у 2015–2016 роках близько 4 млн громадян декларували заробітну плату на

рівні меншому за 1710–1930 грн відповідно, не будучи при цьому віднесеними до «особливих» соціальних категорій (у 2011 році таких громадян було більше 7 млн осіб)[1].

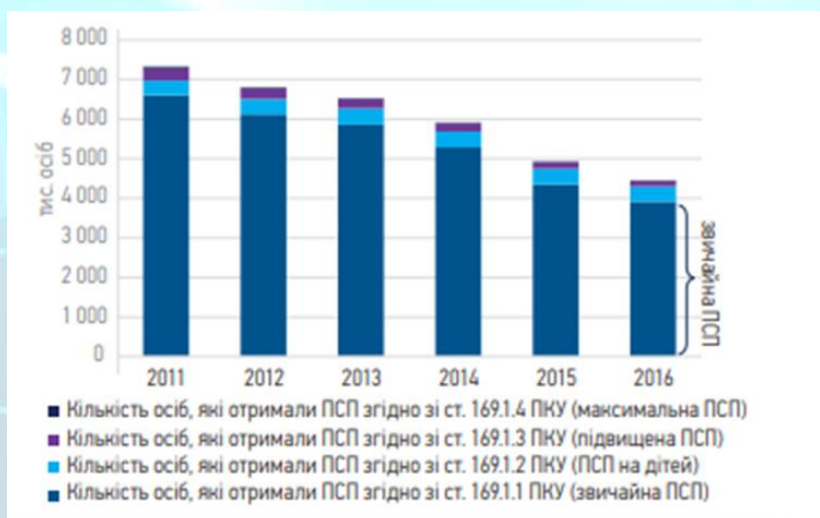

Рис. 1 Динаміка кількості фізичних осіб, які отримували ПСП у 2011–2016 роках

А це близько 30% працюючого населення віком 15–70 років та майже 60% середньооблікової кількості штатних працівників у 2011–2016 роках (Рис. 2). Основною причиною такої вражаючої кількості пільговиків за ПСП можна вважати недекларування реально виплачуваних заробітних плат та масову виплату зарплату «конвертах» з метою зниження навантаження на фонд оплати праці [2].

З подвійним підвищенням мінімальної заробітної плати з 01.01.2017 р. (до 3200 грн/місяць) абсолютно всі категорії громадян, які згідно зі ст. 169 ПКУ могли б претендувати на отримання ПСП (крім ПСП на дітей та підвищеної ПСП для деяких категорій батьків із дітьми), автоматично втратили на неї право, оскільки гранична сума зарплати, яка дає право на ПСП, є меншою за офіційно встановлену мінімальну заробітну плату. Таким чином, з одного боку, держава знизила втрати бюджету за ПДФО від ПСП. Проте така економія не є суттєвою, а подекуди й соціально справедливою. Намагаючись обмежити

кількість випадків шахрайства при отриманні ПСП, права на невелику пільгу позбавили і тих, хто дійсно її потребував.

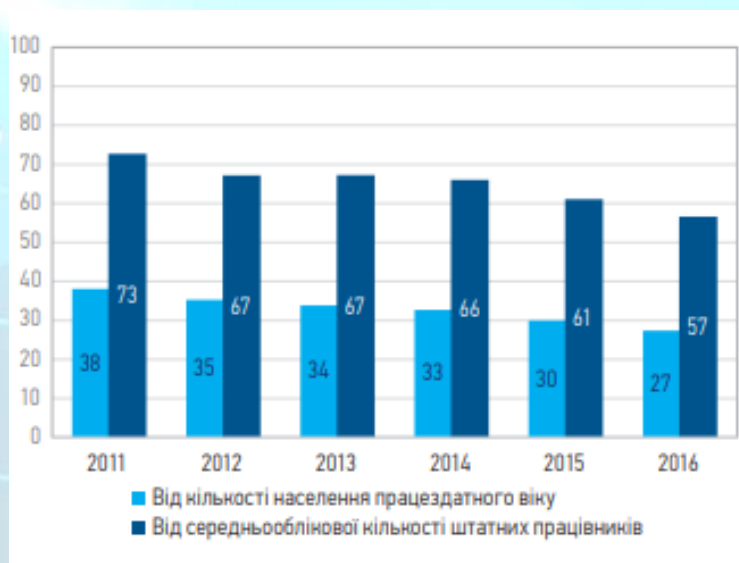

Рис. 2 Частка громадян, які отримували ПСП, від кількості населення працездатного віку та середньооблікової кількості штатних працівників у 2016–2017 роках, %

Соціальний ефект наявної в Україні ПСП є мізерним – при ПСП у розмірі 689 грн економія на ПДФО в 2016 році становила до 124 грн на місяць (при зарплаті нижчій за 1930 грн). Реальна ставка податку для таких громадян становить близько 11,5% (при середній ефективній ставці ПДФО із заробітної плати 17,26%). Окрім прямих втрат зниження офіційних заробітних плат та тіньова зайнятість призводять до значно вищих непрямих бюджетних втрат. Згідно з розрахунками, прямі втрати бюджету від надання ПСП становлять не більше 1% надходжень ПДФО від заробітної плати у 2011–2015 роках, а в 2016 році – 0,75% (Рис 3).

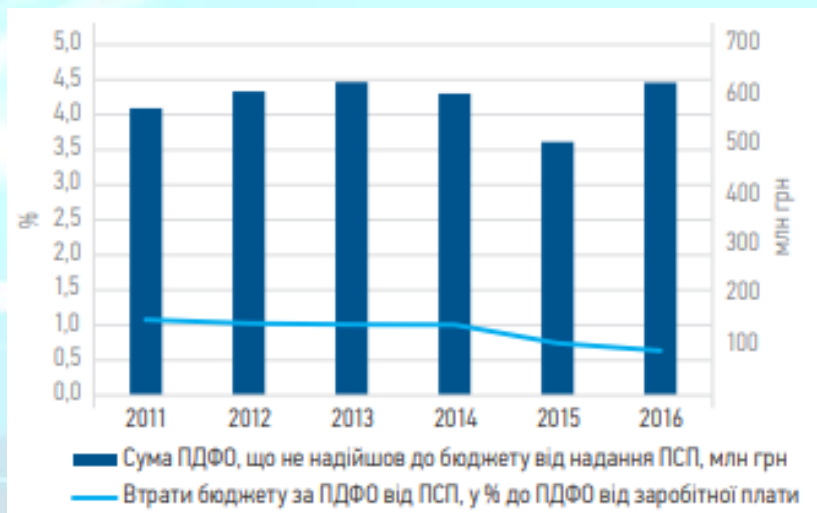

Рис. 3 Оціночні суми втрат бюджету з ПДФО від надання ПСП у 2011–2016 роках

Проте значно більшими є втрати бюджету від неповного декларування доходів і реальних заробітних плат громадянами та від неофіційної зайнятості. За оцінками Міжнародної організації праці, рівень тіньової зайнятості в Україні становить близько 9%; за даними Інституту економіки і прогнозування, у 2012 році частка працюючих «в тіні» складала 16,61% від усіх працюючих громадян; за оцінками Конфедерації роботодавців України, «в тіні» працюють близько 5–7 млн українців. Рівень же боротьби з нелегальним працевлаштуванням мізерний: у 2013 році співробітники ДФС України виявили понад 80 тис. найманих працівників, які працювали без укладання трудових угод із працедавцями, а це лише близько 2% тіньової зайнятості [3].

Отже, ПСП не є ефективним інструментом соціальної підтримки малозабезпечених верств населення. Згідно з нашими оцінками, бюджетні втрати від надання ПСП становлять у середньому близько 1% надходжень ЗБУ від ПДФО із заробітної плати. Проте внаслідок значної тінізації заробітних плат ПСП могли отримувати й ті верстви населення, які її не потребували. З 2017 року майже всі громадяни втратили право на отримання ПСП (крім ПСП на дітей для громадян із низькими зарплатами) у зв'язку з підняттям мінімальної заробітної плати.

Список використаних джерел

1. Державна фіскальна служба України: Офіційний портал. – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua>
2. Бочі А., Поворозник В. Тіньова економіка в Україні: причини та шляхи подолання // А. Бочі, В. Поворозник – Міжнародний центр перспективних досліджень, 2014 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://icps.com.ua/assets/uploads/files/t_novaekonom_kaukra_ni.pdf.
3. Бочі А., Поворозник В. Тіньова економіка в Україні: причини та шляхи подолання // А. Бочі, В. Поворозник – Міжнародний центр перспективних досліджень, 2014 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://icps.com.ua/assets/uploads/files/t_novaekonom_kaukra_ni.pdf.